

Doktor France Prešeren.

Ob stoletnici njegovega rojstva.

Po Fr. Levcu opisal *Lad. Ogorek*.

1.

iga Slovenca, ki bi ne poznal imena najslavnejšega slovenskega pesnika, velikega *Prešerna*. Ves slovenski narod ga izgovarja s spoštovanjem, ves slovenski narod ga imenuje s ponosom svojega največjega pesnika in ves slovenski narod prebira z velikansko navdušenostjo nesmrtnih njegove pesmi!

A svojega *Prešerna* ne poznamo, ne cenimo in ne častimo samo Slovenci, nego vsi Slovani visoko čislajo prvaka slovenskih pesnikov, ki tudi Nemcem ni več neznan, saj je mnogo njegovih pesmi prevedenih na nemški jezik.

Doktor France *Prešeren* je raznesel čast in ime ubornega slovenskega naroda po vsem izobraženem svetu. Kot mogočna luč se je razlila neminljiva krasota njegovih pesmi po vsem širokem svetu in je uvrstila tudi majhni naš slovenski narod v število drugih mogočnejših in mnogoštevilnejših narodov. Tudi ti imajo svoje velike in slavne može, na katere so ponosni, a Slovenci imamo poleg drugih slavnih mož svojega *Prešerna*, ki je naš ponos in naša čast, ki nam je dokaz, da je tudi na slovenski zemlji tekla zibelka možu, na katerega bi kazal vsak narod z opravičenim ponosom!

Kako se nam v navdušenju dviga srce ob zavesti, da se spominja ob stoletnici *Prešernovega rojstva slovenskega naroda* malone ves izobraženi svet! Po vsem slovanskem svetu obhajajo sedaj slavnosti v proslavo stoletnice rojstva našega nesmrtnega *Prešerna*. Tudi slovenska mladina, ki goji v svojih mladih in dobrih srcih navdušeno ljubezen do slovenske domovine in do naše prekrasne slovenske govornice, se ob tem slavnostnem trenutku pridružuje neštevilnim čestilcem *Prešernovim* ter kliče temu velikanu-pesniku:
»Slava, večna slava!«

2.

France Ksaverij Prešeren se je rodil dne 3. grudna leta 1800. v Vrbi, majhni vasi brezniške župnije na Gorenjskem, kjer je bil njegov oče *Simon* imovit kmet. Svoja otroška leta je prebil v Vrbi, na znožju *Karavank* in *Julijskih planin*, ob bregovih sinje *Save*, eno uro od *Bleda* v okolici,

katero imenuje neki sloveč angleški potovalec najlepšo dolino na svetu, in o kateri je pozneje naš pesnik sam pel, da je »podoba raja«. Ko dovrši sedmo leto, ga vzame k sebi pesnikove babice brat, Jožef Prešeren, župnik na Kopanju pod Šmarijem na Dolenjskem. Temu preblagemu staremu stricu Prešernovemu se nam je najbrž zahvaliti za našega pesnika, zakaj on ga je izdatno podpiral ves čas njegovega učenja, dokler ni prišel do svojega kruha. Ker Kopanj takrat ni imel svoje šole, pošlje stric svojega nadarjenega nečaka ribniškemu dekanu, da hodi pod njegovim nadzorstvom v Ribnici v šolo, in morebiti se je živi deček ravno tukaj že nekoliko navzel krepkega in jedrnatega govora in tiste šegavosti in zabavljivosti, izza katere še dandanes Ribničanje slové po svetu. V Ribnici še hranijo zlato knjigo, v kateri je zapisan med odličnimi učenci. Jeseni l. 1813. je prišel Prešeren na gimnazijo v Ljubljano, kjer je latinske šole in modroslovje z izvrstnim uspehom dovršil l. 1821. Že v dijaških letih je bil poseben prijatelj tri leta starejšemu Čopu. Ta je o počitnicah skoro vsak dan obiskoval svojega soseda Prešerna, in potem sta skupaj po več ur brala, ali v živem razgovoru hodila ob savskem brodu, ali pa se izprehajala po lepi okolici.

Leta 1822. se je vpisal Prešeren na pravoslovnem oddelku dunajskega vseučilišča, kjer je vse pravoslovne nauke dovršil in si tudi leta 1828. pridobil doktorsko čast. Dasiravno je užival naš pesnik ves čas na Dunaju Knafljevo ustanovo in ga je tudi podpiral blagi stric Jožef, vendar si je moral kolikor toliko sam služiti svoj kruh. Bil je učitelj v znanem Klinkovströmovem zavodu, kjer je tudi grofa Auersperga, poznejšega slovečega pesnika Anastazija Grūna, poučeval v grški in rimski zgodovini. A ne samo učitelj, tudi prijatelj mu je bil, in Anastazij Grūn sam pripoveduje, kolikokrat sta skupaj brala Valvazorja ter se navduševala v skupni ljubezni do kranjske domovine in do vzvišenih vzorov. Kako visoko je čislal slavni nemški pesnik svojega učitelja in prijatelja, to bistro vidimo iz mnogih pisem, ki mu jih je pisal, in iz prekrasne pesmi, ki jo je zložil v spomin našemu Prešernu. Na Dunaju se je bil dalje naš pesnik sprijaznil s slavnim češkim pisateljem in podobnim mu pesniškim duhom, Francetom Ladislavom Čelakovskim, ki je v mladem Slovencu obudil slovansko misel. Prešeren je baje tudi o počitnicah spremil Čelakovskega celo na Češko, kjer se je seznanil z življenjem bratskega nam naroda. Čelakovski je bil pozneje tudi prvi, ki je Slovencem in vsemu slovanskemu svetu povedal in pokazal, kakšen pesnik je Prešeren. Naposled se je na Dunaju Prešernova lira prvič oglasila. »Ilirski list« v Ljubljani je prinesel o Novem letu 1827. prvo pesem Prešernovo: »Dekletom« v slovenskem izvirniku in v nemškem prevodu.

Po dokončanih pravoslovnih naukih je stopil za neplačanega praktikanta pri tedanji c. kr. kamerni prokuraturi v Ljubljani, toda ker ni mogel o slabih gmotnih sredstvih dalje neplačane službe opravljati, ji je dal slovo koncem l. 1831., pri kateri ločitvi je dobil jako lepo in častno izpričevalo o svojem uradnem poslovanju.

Leta 1832., in sicer meseca svečna in sušca, nahajamo Prešerna v Celovcu, kjer je jako mnogo občeval s Slomškom in v Blatnem gradu

živečim Jarnikom ter se pripravljaj na odvetniško preizkušnjo. To prebivši je vstopil v Ljubljani za koncipijenta v pisarnici svojega prijatelja, odvetnika dr. Chrobata, očeta naše pesnice Lujize Pesjakove, kateremu je bil štirinajst let izvrsten in jako vesten delavec.

3.

Ne smemo misliti, da je začel naš pesnik šele v svoji moški dobi peti pesmi. Kakor vsak pesnik, tako je tudi on že zgodaj v svoji mladosti zlagal pesmi. Toda pravo javno slovstveno delovanje Prešernovo se šele začenja v Ljubljani tisti čas, ko je bil neplačan praktikant pri kamerni prokuraturi. Da bi se pomoglo zanemarjenemu umetnemu pesništvu, osnujejo v

Ljubljani leta 1830. »Kranjsko Čbelico«, v kateri se je takoj prvo leto oglasil Prešeren s svojimi krasnimi pesmimi. A jako bi se motil, kdor bi mislil, da so Slovenci s posebnim veseljem pozdravili Prešernove pesmi. Uresničile so se tudi pri njem besede, da pesništva pravih poznavalcev je bilo vselej tako malo na svetu kakor pravih pesnikov samih.

»Čbelica« je prenehala. Leta 1836. konec meseca sušca je dal Prešern na svetlo svoj »Krst pri Savici«. Prešerna vidimo sploh na vse strani podjetnega v slovenskem slovstvu do leta 1840., v živem občevanju zdaj s Čelakovskim, zdaj s Stankom Vrazom. Vsako veliko podjetje v slovanskem slovstvu ga navdušuje s presrčnim veseljem. Leta 1840. da vzajemno s pri-

jateljem Smoletom na svetlo troje slovenskih knjig: »Vodnikove pesmi«, Linhartovo veselo igro »Veseli dan ali Matiček se ženi« in šaloigro »Varuh«, katero je poslovenil Andrej Smolè. Vse tri so izdatno pomnožile slovensko leposlovje.

Zgodaj je bil dozorel Prešeren, a zgodaj se je začelo mračiti življenje njegovo. Usoda pesnikova je bila taka, kakor nam jo opisuje v svoji krasni pesmi: »Slep je, kdor se s petjem vkvarja«, in »pisar« v sloveči zabavljici »Nova pisarija« je vzet iz življenja, kakor to Prešeren sam pravi Čelakovskemu. Namesto zasluženega splošnega odobravanja in priznavanja so mu rodile njegove pesmi krdelo hudih nasprotnikov; le majhno je bilo število vrlih prijateljev, ki so poznali duhovitega pesnika, in še to malo krdelce se je krčilo od leta do leta. Toda Prešeren ni trpel krivice samo v slovstvu, temveč tudi v vsakdanjem življenju. Dopržil je s slavnim uspehom svoje akademiške nauke in dosegel doktorsko dostojanstvo (1828), a vendar ga še nahajamo leta 1832. brez kruha. Meseca sušca istega leta je prebil odvetniško preizkušnjo, a štirinajst let je čakal zaman srečne ure, da bi se mogel imenovati sam svoj gospod. Stoprav leta 1846. je bil Prešeren imenovan za odvetnika v Kranj, kamor se je tudi preselil na jesen istega leta.

V Kranju je zapel naš pesnik svojo zadnjo pesem. Leta 1847. je zbral svoje pesmi, in o Novem letu 1848., ko je našemu narodu vstajala zora lepše, veselejše bodočnosti, je poklonil Slovencem svoje neumrjoče »Poezije«. Leta 1848. je tudi »Kranjska Čbelica« petič rojila. Prinesla je Slovencem še tiste Prešernove pesmi, katerih prej ni dal na svetlo. Tako je Prešeren s »Čbelico« začel in izvršil svojo pesniško delavnost, zakaj ko je prišla poslednjič na svetlo, je bil že bolehen. Od Vseh svetih ni šel več iz sobe. Imel je vodenico in trpel velike bolečine. Začetkom meseca svečna l. 1849. mu je prihajalo posebno slabo, in na glas je prosil Boga, naj ga reši iz te solzne doline; vendar pa je bil pri polni zavesti do zadnjega trenutka. Dne 8. svečna ob osmih zjutraj vzdihne: »Vzdignite me, zadušiti me hoče!« — In to so bile njegove zadnje besede, katere izgovorivši je mirno umrl.

Tri leta pozneje so postavili slavnemu pesniku čestilci njegovi nagrobni spomenik iz pisanega rdečkastega mramorja na pokopališču kranjskega mesta z napisom:

»Jedna se Tebi je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leži.«

* * *

O Prešernu pripovedujejo, da je bil tudi velik prijatelj mladine. Kadar je hodil po ulicah kranjskega mesta, se je drvila za njim četa otrok, ga potezala za suknjo in ga prosila: »Dohtar, kupite nam fig, kupite nam fig!« Seveda je Prešeren tem nagajivim mladim svojim prijateljem vedno z veselim licem utešil njih želje.

Bil je naš pesnik dobrega in plemenitega srca!

4.

Prešerna imenujemo stvarnika in ustanovitelja slovenskega pesništva, in po vsi pravici; zakaj Prešern je bil prvi, ki je slovenskemu pesništvu dal umetniški dovršeno obliko; Prešeren je bil prvi, ki je slovenskemu pesništvu stalno določil in osnoval pesniško mero; Prešeren je bil prvi, ki je slovensko pesništvo obogatil s toliko množino raznovrstnih, pri vseh omikanih narodih običnih, a nam Slovencem dotlej še neznanih in nenavadnih pesemskih oblik, kakor še nihče pred njim in nihče za njim.

»Ako le po vrhu pregledamo Prešernove poezije (tako piše prvi njegov čestilec Josip Stritar), vidimo že, kako so mnogovrstne in različne, dasi je tako majhno njih število. Od nežne pesmi, ki pohlevno-boječe prihaja iz srca, do ostre zabavljice, ki zbada s svojim žalom — ne brez strupa — svojega nasprotnika tam, kjer ga najbolj skeli; od vesele pesmi, katero prepeva vriskaje mladi vojak, svoje mladosti in kreposti vesel, do žalostne zdravice, ki poje: »Da ni nesrečen, kdor v grobu leži«, kolik razloček! In vse te pesmi, tako različne — po svoje dovršene! Zdaj ti bo ta bolj všeč, zdaj ta, kakor ti je ravno pri srcu, ko jih vzameš v roke. Prešernova pesem se glasi časih kakor žvrgolenje škrjančevo, ki se veselo suče proti jasnemu pomladanskemu nebu, časih kakor pesem slavčeva, ki v tihi noči, samotno na grmu sedeč, globoko iz srca toži svoje bolečine.«

* * *

Po vsi slovenski domovini nabirajo sedaj prostovoljnih prispevkov, da postavijo v središču slovenske domovine, v beli Ljubljani, velikemu in slavnemu Prešernu spomenik. Tudi »Zvonček« želi z vsemi ostalimi vrlimi Slovenkami in Slovenci, da bi se skoraj dvignil iz slovenskih tal Prešernov spomenik, ki bodi Ljubljani v kras, slovenskemu narodu v ponos, a Prešernu v slavo.

Kako so bile lepe sanje, lepi spomini . . .

Spisal *Andrej Rapč.*

na velikopomembna noč je že zopet tu.

Čarobna noč! Tisoč in več let je minilo od prve božične noči, in vendar se vračaš še sedaj z isto tajnostjo kot nekdanj.

Bilo je nekdanj! . . . Mrzla zima je vladala okolo in okolo.

Nad hlevcem, kjer se je narodil naš Odrešenik, je trepetalo tisoč zvezd . . .

V mrzlem hlevcu leži naš Zveličar, naš kralj, naš Bog, in poleg njega kleči njegova mati z rednikom Jožefom.